

RAZPRAVE – ČLANKI

Jack Zipes
Minnesota, ZDA

FENOMEN HARRYJA POTTERJA ALI ČEMU TOLIKO HRUPA?*

V zadnjem poglavju knjige *Sticks and Stones. The Troublesome Success of Children's Literature from Slovenly Peter to Harry Potter* (New York, London 2002) avtor meni, da na fenomene, kakršen je Harry Potter, vpliva predvsem potrošništvo, ki hkrati tudi določa parametre bralnega in estetskega okusa. Prepričan je, da moramo tudi mladinsko književnost resno obravnavati v okviru političnega konteksta sodobnih globalizacijskih trendov, ki povsod po svetu namesto raznolikosti propagirajo istost.

The last chapter of the book *Sticks and Stones* (New York, London 2002) introduces the author's belief that phenomena such as the Harry Potter books are driven by commodity consumption that at the same time sets the parameters of reading and aesthetic taste. He is convinced that children's literature has to be taken seriously within the political context of current globalizing trends predicated on fostering sameness throughout the world.

Čprav so do zdaj izšle že štiri knjige o Harryju Potterju (v času po objavi članka je izšla že peta knjiga, op. ur.), jih je težko ocenjevati v strogo literarnem smislu.¹ Govorili bomo o fenomenu, ki je toliko bolj presenetljiv, ker dokazuje, kako težko je ocenjevati in analizirati mladinsko književnost oziroma dela, ki naj bi bila namenjena mladim bralcem.²

Kdor se ukvarja z mladinsko književnostjo, se ne bo mogel izogniti Harryju Potterju. Pred nekaj meseci sem se v intervjuju za članek, ki je bil objavljen v rubriki »Razno« časopisa *Star Tribune* (Minneapolis) bežno dotaknil svojega za-

* Besedilo je prevod zadnjega poglavja avtorjeve knjige *Sticks and Stones* (2002).

¹ Kakor piše Janet Maslin v članku »Čarovnik gre končno nazaj v šolo«: »Navdušenje, s katerim so bralci pozdravili izid četrte knjige o Harryju Potterju, je preseglo že vsako razumno mejo, čeprav je Harry Potter nedvomno zelo prijetno branje. Pravzaprav trenutni val »harimanije« lahko primerjamo z največjimi filmskimi uspešnicami, športnimi dogodki in dragimi božičnimi igračami«. (*New York Times*, 10. julij 2000)

² Roger Sutton, urednik revije *The Horn Book*, je v kratkem uvodniku spregovoril o fenomenu Harryja Potterja in z njim povezano težavnostjo vrednotenja otroške književnosti: »O Harryju nimam prav nobenega mnenja, ali ga vsaj nisem imel, dokler ni serija J. K. Rowlingove postala 'založniški fenomen' (zopna, a ustrezna fraza), otroška književnost pa Vse o Harryju. Ne čutim se ravno opeharjenega – vsaj ne s strani knjige oziroma založnika – vsekakor pa sem razočaran nad kozmičnimi silami, ki so povzročile, da je ta všečna, a v literarnem smislu povsem nepomembna serija postala tako zelo popularna, da si moram o njej izoblikovati mnenje.« (*The Horn Book* 75, September/Oktober 1999)

nimanja za pravlјice, ki me je pripeljalo do Harryja Potterja.³ Novinarica Mary Jane Smetanka, ki je pisala o mojem proučevanju pravlјic, me je mimogrede vprašala, ali so mi všeč knjige o Harryju Potterju, jaz pa sem ji odgovoril, da se mi zdijo šablonske in seksistične. Članek je bil dolg in je obravnaval različne vidike pravlјic in umetnosti pripovedovanja, toda bralci so si ga najbolj zapomnili ravno po tej pripombi. Kmalu so me vsevprek klicali novinarji, ki so me hoteli intervjuvati oziroma citirati v člankih o Harryju Potterju. Privolil sem v nastop v neki pogovorni oddaji na radiu, kjer me je večina poslušalcev (samih odraslih) jezno napadla, da podcenjujem dela J. K. Rowlingove, ki so vendar tako zelo pomembna za otroke in mladinsko književnost.

Ta intervju je sprožil pravo verižno reakcijo in iz časopisov ter radia so me začeli še bolj pogosto spraševati o mojem mnenju glede Harryja Potterja. Nenadoma sem bil edini kritik na svetu z negativnim mnenjem o tem svetovnem fenomenu, ki ga obožuje na milijone bralcev. Na srečo sem vedel, da to ni res, saj sem govoril s številnimi kolegi – strokovnjaki za mladinsko književnost – in avtorji otroške in mladinske književnosti, ki so se globoko strinjali z mojim kritičnim mnenjem.

Ne vem zagotovo, ali gre tu za nestrinjanje med manjšino poklicnih kritikov, ki dvomijo o kakovosti knjig o Harryju Potterju, in veliko večino bralcev – starejših in mlajših – ki so jih prigode mladega čarovnika hipnotizirale. Trdno pa sem prepričan, da je to neverjetno navdušenje zameglilo pogled vsem, ki književnost za mlade jemljejo resno in so zaskrbljeni za merila in okus, ki vladajo mladinski kulturi zahodnega sveta. Kako naj sploh ocenimo književno delo – na primer roman o Harryju Potterju – če je tako zelo odvisno od tržnih pogojev kulturne produkcije? Glede na spremembe v ustvarjanju in recepciji otroške ter mladinske književnosti zadnjih desetih let je težko določiti kriterije za knjižno uspešnico, še zlasti če so kupci in bralci večinoma odrasli ljudje. Kaj je bistvo dobrega pravlјičnega romana? In kakšen je Harry Potter v primerjavi z drugimi fantazijskimi zgodbami? Ali je sploh prav, da dvomimo o vrednosti in kakovosti knjig J. K. Rowlingove, ki so prav zaradi svoje uspešnosti številnim bralcem vseh starosti ponovno vzbudile veselje do branja?

Sam menim, da se moramo prav zaradi uspešnosti Harryja Potterja, ki je pravzaprav odsev nekaterih problematičnih sociokulturnih trendov sodobnega časa, potruditi in oceniti ta neverjetni fenomen. Menim celo, da moramo Rowlingovo in Harryja Potterja že zaradi pravičnosti in poštenosti kolikor mogoče natančno analizirati, pa ne iz želje po kritiziranju, ampak z namenom, da bi ugotovili, zakaj je tako konvencionalna pravlјica deležna tolikšnega malikovanja, da oboževalci čudežno moč pripisujejo že samemu branju te literature. Fenomen se je pravzaprav že izmaknil pisateljičinemu nadzoru, saj sama nikoli ni pričakovala tolikšnega uspeha. A bralci so kot začarani in kar ne morejo nehati prebirati Harryja Potterja. Mar zgodbe o nenavadnem Harryju človeku res lahko spremenijo življenje?

V knjigi *Sticks and Stones* (Palice in kamni) poskušam dokazati, da so se po goji nastajanja in recepcije književnosti za mlade bralce dandanes korenito spremenili. K temu so pripomogle institucionalne spremembe v vzgoji, izobraževanju in družini, kakor tudi vzpon velikih korporacij, ki usmerjajo množične medije in tržno povpraševanje. Na fenomene, kakršen je Harry Potter, vpliva potrošništvo,

³ Mary Jane Smetanka, »Once upon a time« /Pred dawnimi časi, *Star Tribune* (April 2, 2000)

ki hkrati tudi določa parametre bralnega in estetskega okusa. Danes mladim bralno izkušnjo oblikujejo mediji in reklama, zato sta bralni užitek in sporočilo knjige pogosto že vnaprej določena. Tisto, v čemer mladi bralci najbolj uživajo, je – tako kot mnogi Disneyjevi filmi in Barbie lutke – mogoče res zelo prijetno in osebno pomembno doživetje, hkrati pa je to tudi inducirana oziroma umetno povzročena izkušnja, ki je preračunana na to, da ustreza trenutno veljavnim konvencijam na področju zabave in razvedrila. Prav to izredno pomembno povezanost med konvencionalnim in fenomenalnim bi rad proučil v svojem eseju o Harryju Potterju; mislim namreč, da moramo tudi mladinsko književnost resno obravnavati v okviru političnega konteksta sodobnih globalizacijskih trendov, ki povsod po svetu namesto raznolikosti propagirajo istost.

Beseda fenomen ima dva pomena. Ponavadi pomeni kak poseben ali zanimiv dogodek, spremembo ali dejstvo, ki je neposredno čutno zaznavno. Izraz pa lahko uporabimo tudi za oznako nenavadne osebe, na primer človeka z izjemnimi darovi, čudežnega otroka ali zvezdnika. V fenomenu, ki je pritegnil našo pozornost, je vsekakor nekaj neverjetnega, naj bo to dogodek ali oseba. Neradi verjamemo v dogodek ali osebo, kajti transformacija se je nepričakovano že zgodila. Eden od razlogov, da ne moremo verjeti svojim čutom, je, da se fenomen upira racionalni razlagi. Ni logičnega vzroka ali razumljive razlage za nenadni pojav ali spremembo, a je kljub temu tu, viden in otipljiv. Navadno postane nenavadno, mi pa smo tako prevzeti nad fenomenom, ki ga občudujemo, častimo in idealiziramo, da sploh ne vemo, od kod tolikšno navdušenje. V svoj zagovor lahko povemo le to, da ima podoben odnos do fenomena tudi naša okolica, kar pomeni, da gre očitno res za fenomen.

Ko se fenomen enkrat pojavi, razum odpove, še zlasti, če gre za celo vrsto fenomenov, ki so prispevali k »fenomenu Harryja Potterja«, kot na primer:

- Nastanek mita o J. K. Rowlingovi, materi samohranilki s podporo za brezposelne, ki je vse dopoldneve presedela v čajnici in pisala knjige, zraven pa še pazila hčerko. To je stara pravljica o Pepelki, ki so jo mediji seveda takoj razširili po vsem svetu. Gre za pravljico o pridni in marljivi deklici, ki jo prepoznajo kot kraljično in ki potem srečno živi do konca svojih dni.
- Dejstvo, da so prvo knjigo o Harryju Potterju (*Harry Potter in kamen modrosti*) zavrnili številni založniki, preden jo je končno sprejela založba Bloomsbury iz Londona. Niti Bloomsbury niti Scholastic iz New Yorka pa nista pričakovala, da bo Harry Potter dosegel tolikšno priljubljenost in da bodo prodali na milijone izvodov. Tveganje se je bogato obrestovalo.
- Presenetljivo posrečeni lik glavnega junaka Harryja Potterja, šibkega, skromnega, a samozavestnega fanta s polomljenimi očali. Na prvi pogled malce »piflarski« Harry ima nadnaravne darove, ki jih – podobno kot vitezi v legendah o kralju Arturju – uporablja za junaška dejanja in boj proti hudobnim silam zla. Toda Harry je pri tem veliko uspešnejši od vitezov – nič čudnega, saj je vendar postmoderni čudežni otrok.
- Nenaklonjenost Harryju Potterju s strani konzervativcev, čeprav so knjige o njem zelo očitno poučne, moralno vzgojne in naperjene proti zlorabi magije. Ameriški desničarji so šli v svoji puritanski verski vnemi celo tako daleč, da so zahtevali prepoved knjig J. K. Rowlingove v šolah, knjižnicah in knjigarnah, češ da je Harry čarovnik. Če bi nanj gledali kot na krščanskega viteza (kar v bistvu je), bi mu morda še oprostili njegove čarovniške grehe, tako pa so

zgodbe o njem, ki se mnogim zdijo pregrešne, v Ameriki dvignile nenavadno veliko prahu.

Vse te postranske fenomene lahko vzamemo kot neke vrste silnice, ki v fenomenu Harryja Potterja ustvarjajo »dialektiko fenomenalnega«. Vse, kar se zdi fenomenalno, se skozi proces homogenizacije spremeni v svoje nasprotje; neka fenomenalna stvar ali dogodek mora postati običajno potrošniško blago, ki ga lahko razumemo ali uživamo, da bi zadostili svojim kulturnim pričakovanjem. Kajti sicer to ni fenomen. Seveda pa so tu na delu še drugi dejavniki.

Pisateljica J. K. Rowling, ki se je morala v življenju spopasti z mnogimi težavami, je zelo vzdržljiva oseba z izjemno domišljijo. Ločena mati samohranilka je napisala pet napetih romanov in njeno pusto, vsakdanje življenje je kmalu postalo vse prej kot običajno. Njena osebna zgodba, kolikor nam je znana iz časopisov, revij in s spletnih strani, se nam zdi zanimiva in ganljiva, ker si na tihem vsi želimo, da bi tudi sami v življenju doživeli podoben preobrat.

Njene knjige so fenomenalne, ker so običajne in neobičajne hkrati. Pisanje J. K. Rowlingove v primeri z mnogimi drugimi nadarjenimi pisci otroške in mladinske književnosti ni prav nič posebnega. Tu mislim predvsem na pisatelje fantazijskih zgodb, kot so Lloyd Alexander, Natalie Babbitt, Diana Wynne Jones, Francesca Lia Block, Philip Pullman, Jane Yolen, Donna Jo Napoli in drugi, ki radi eksperimentirajo in uvajajo slogovne novosti, čeprav včasih neuspešno. Romani J. K. Rowlingove se od njih razlikujejo prav po svoji običajnosti, predvidljivosti in obveznih srečnih koncih, čeprav se odlikujejo po duhovitem izražanju in presenetljivih obratih v zapletenih zgodbah. Knjige o Harryju Potterju so lahko in prijetno čtivo, skrbno zloženo in zapakirano, skrivnost njihove nenavadne prodaje uspešnosti pa je ravno v njihovi ljubkosti in običajnosti.

Harry Potter kot domišljjski lik je na prvi pogled običajen, ker bolj kot na junaka spominja na knjižnega molja. Toda za njegovim videzom se skriva marsikaj, tako kot pri Clarku Kentu. Harry je eden od izbranih mitskih junakov, ki ga višje sile prosijo, naj svet in svoje prijatelje odreši peklenskega zla. Harry je David, Palček, Jack the Giant Killer, Aladin in Horatio Alger v enem, majhen deček in velik junak. Ker pa se ne bojuje za judovsko krščanske ideale, je sumljiv in nezaželen.⁴

V fenomenih, ki obkrožajo sam fenomen Harryja Potterja, je nekaj čudovito protislovnega. Vse, kar hoče biti fenomen v zahodni družbi, mora najprej postati konvencionalno; to pomeni, da mora biti prepoznano in kategorizirano kot nenavadno, posebno in izjemno. Drugače rečeno, biti mora vsesplošno sprejeto, hvaljeno ali kritizirano, vsekakor pa vredno vsesplošnega zanimanja. Ustrezati mora standardom o izjemnosti, kot jih propagirajo množični mediji in kulturna

⁴ Ta pojav je že zelo star. Vsa verstva oziroma sekte, od katoliške cerkve v 15. stoletju do raznih tiranskih vladarjev in režimov, vključno z nacizmom in komunizmom, so prepovedovale, cenzurirale in zažigale knjige. Ena najbolj napadanih knjig v Ameriki je bila *Čarovnik iz Oza* Franka Bauma, in verjetno ni bila zadnja. Za ozkosrčne verske skupine in vlade je sploh značilno, da se vedno, kadar hočejo kaj prepovedati, sklicujejo na moralo. Za podrobnejšo obravnavo H. Potterja z verskega vidika glej Kimbra Wilder Gish: »Hunting down Harry Potter: An exploration of religious concerns about children's literature« /Lov na Harryja Potterja: študija o verskih vidikih mladinske književnosti«, *The Horn Book* 76 (Maj/ junij 2000): 262–71. Avtorica v članku poziva k strpnosti na desni in levi strani, prezre pa protislovja v samem Svetem pismu, v katerem je vse polno magije in folklore.

produkcija nasploh. Biti fenomenalen pomeni biti v skladu z okusom vodilnih skupin, ki odločajo o tem, kaj je bistvo fenomenalnosti. Ne moreš biti fenomenalen, če nisi hkrati tudi konvencionalen. Ne glede na to, ali si vrhunski športnik, igralec, pisatelj ali pa samo potrošniško blago – te kategorije se med seboj presenetljivo prekrivajo – se moraš predstavljati v skladu z družbeno sprejetimi pravili in pričakovanji, ki zadevajo »fenomenalnost«. V ameriški in britanski kulturi so lastnosti vrhunskih pojavov, stvari ali ljudi vedno strogo določene, če pa je nek fenomen po kakšnem čudnem naključju v čem zelo drugačen, ga takoj prilagodijo do te mere, da se obrne v svoje nasprotje in se spremeni v homogenizirano potrošno blago, ki bo prinašalo dobiček, dokler se na obzorju ne bo pojavil naslednji fenomen. Različnost in drugačnost se v tem procesu dosledno zatirata. Kar se navidez zdi edinstveno, prikriva načrtovano produkcijo povprečnosti in spodbuja avtonomnost razsojanja. Fenomen nas lahko odvrne od samih sebe, tako da postanemo zmedeni in nerazsodni.

Pri Harryju Potterju je konvencionalnost nekoliko prikrita na račun fenomenalnosti, hkrati pa so knjige J. K. Rowlingove fenomenalne prav zaradi njihovega absolutnega prilagajanja popularnemu okusu. Do zdaj so izšle štiri knjige, in sicer *Harry Potter in kamen modrosti* (1998), *Harry Potter in dvorana skrivnosti* (1999), *Harry Potter in azkabanski zapornik* (1999) in *Harry Potter in ognjeni kelih* (2000), nobena pa nima manj kot tristo strani. *Ognjeni kelih* – mojstrovina, ki od bralca zahteva veliko vztrajnosti in potrpežljivosti – ima celo preko 700 strani. Knjigam so seveda kmalu sledili še drugi izdelki blagovne znamke Harry Potter, na primer filmi. Rowlingova je imela že vseskozi namen napisati sedem knjig, ker je sedem pač magično število, toda če si prebral eno, si prebral vse; zgodbe so vedno enake, več kot jih preberemo, bolj so dolgočasne, če ne že kar mučne. Tudi recept je vedno enak:

Del I. Zapor. Sanjaški Harry, izbrani junak, živi v hiši Vernona in Petunije Dursley, ker je sirota brez staršev. Njegovi rejniki imajo debelega in topoumnega sina Dudleyja, ki je v vsaki naslednji knjigi bolj odvraten. Imenujejo se bunkeljni, ker niso čarovniki, ampak materialistični ozkosrčneži brez domišljije. Njihov dom je še najbolj podoben zaporu in je pravo kraljestvo dolgočasne vsakdanjosti. Dursleyjevi in njim podobni liki so povsem brez domišljije in se celo bojijo magije ter fantazijskega sveta.

Del II. Plemenito poslanstvo. Harry kot posebni pripadnik izvoljenih dobi konec poletja po dopolnjenem desetem letu poziv, povabilo, ukaz oziroma opomin, naj se vpiše na Bradavičarko, šolo za čarovnike. To nalogo pa lahko izpolni le, če zapusti Dursleyjeve.

Del III. Junaške pustolovščine. Harry se na čarovniški način poda na Bradavičarko, kjer bo deležen številnih preizkušenj, zraven pa se bo moral spopadati še s svojim smrtnim sovražnikom Mrlakensteinom, hudobnim čarovnikom, ki je ubil že njegove starše, zdaj pa bi rad pokončal še njega. Harry, zahvaljujoč žrtvi svoje matere, preživi Mrlakensteinov prvi poskus uboja, toda zlobni čarovnik je trdno odločen izpolniti svojo noro nalogo. Bradavičarka in njena okolica (vključno s Prepovedanim gozdom in vasico Meryascoveena) predstavljata skrivnostno okolje, v katerem se Harry in njegov plemeniti pomočnik Ron Weasley spopadata s sadističnim Docom Malfoyem in njegovima krutima pajdašema Crabbejem in Goylom. Njihovi boji, ki se pogosto odigravajo na igrišču za quidditch (čudaška prostorska igra, ki spominja na računalniški baseball, košarko ali hokej na metlah)

so le kulisa za smrtno nevarne spopade z Mrlakensteinovimi silami. Harryja spodbujata dve dekleti, Hermiona Granger in Ginny Weasley, Ronova mlajša sestra. Karkoli se že zgodi – v zgodbi je seveda vedno kakšna skrivnost in veliko moške tekmovalnosti – ste lahko prepričani, da bo Harry zmagal.

Del IV. Nevoljna vrnitev domov. Harry je ob začetku poletnih počitnic vedno zmagovalec, utrujen in izčrpan, a poln novih modrosti. Žal pa se mora vedno znova vračati v dolgočasno vsakdanjost Dursleyjevega doma.

Zgodbe prvih štirih romanov spominjajo na strukturo tradicionalnih pravljic, v katerih nastopa skromen in majhen glavni junak, moški seveda, ki se sprva sploh ne zaveda svojih darov. Od doma se odpravi z določenim poslanstvom ali pa ga preženejo in mu ukažejo, naj se ne vrne, dokler ne izpolni treh nalog. Na svoji poti ponavadi zaide v skrivnosten gozd ali neznano deželo, a vedno sreča prijatelje ali prijazne živali, ki ga obdarijo s pripomočki, ki mu bodo pomagali v nevarnosti, pogosto pa mu pomagajo tudi stari modreci ali čarovnice. Seveda ne manjka niti obvezni spopad s kakim tiranskim nasilnežem, velikanom ali tekmečem, ki pa ga pravljичni junak vedno premaga. Nato se zmagoslavno vrne domov ali pa se v tuji deželi poroči s princesko in srečno živi do konca svojih dni.

Romani J. K. Rowlingove so seveda precej bolj zapleteni kot klasična pravljica. Pisateljica jih je očitno pisala pod vplivom kriminalk, pustolovskih filmov, televizijskih komedij in leposlovnih romanov, saj se ponašajo z vsemi značilnostmi teh popularnih žanrov. V romanu *Harry Potter in ognjeni kelih* so celo prizori, ki spominjajo na evropsko nogometno prvenstvo, z navijačicami in pretepači vred. Morda so knjige o Harryju Potterju bralcem všeč prav zato, ker so mešanica vseh naštetih oblik popularne zabave.

In kot se ponavadi zgodi v popularni zahodni kulturi, ena knjiga ni nikoli dovolj, še zlasti, če se dobro prodaja in je bralcem všeč. Treba jo je ponavljati, obračati in molsti, dokler dokončno ne zdrsne z lestvice uspešnic. Težava za avtorja serije je le, kako nove bralce seznaniti z vsebino prejšnjih knjig, in Rowlingova je morala po prvi knjigi uporabiti kar nekaj obrabljenih obrtniških trikov, da je bralcem zapolnila luknje. V drugi knjigi (*Harry Potter in dvorana skrivnosti*) je celo prvo poglavje posvečeno obnovi prve knjige, in v tretji knjigi, *Ujetnik iz Azkabana*, enako.

Harry ni maral poletnih počitnic prav zaradi Dursleyjevih. Stric Vernon, teta Petunija in njun sin Dudley so bili Harryjevi edini sorodniki. Bili so bunkeljni in do čaranja so gojili sila srednjeveški odnos. Tudi Harryjeva oče in mama sta bila čarovnika, a sta umrla nasilne smrti. Pod stričevo streho ju Harry ni smel niti omeniti. Teta Petunija in stric Vernon sta leta in leta upala, da ga držita dovolj na kratko ter da sta vse čarobno izbila iz njega. Ko se je izkazalo, da jima to ni uspelo, bi se jima skoraj zmešalo od skrbi. Neprestano sta namreč živela v strahu, da bi kdo izvedel, kakšno šolo obiskuje Harry – namreč akademijo za čarovnike in čarovnice, ki so jo na kratko imenovali kar Bradavičarka. Nista pa mu mogla preprečiti, da bi se vpisal nanjo. Le na začetku poletnih počitnic, ko se je vrnil iz šole, sta mu vzela knjige z uroki, čarobno palico, kotel in letečo metlo. Vse skupaj sta zaklenila v omaro pod stopnicami, Harryju pa sta prepovedala, da bi se pogovarjal s sosedi.⁵

V knjigi *Harry Potter in ognjeni kelih*, ki je četrta po vrsti, pa izvemo:

Stric, teta in njun sin so bili Harryjevi edini sorodniki. Bili so bunkeljni (nečarovniki), ki so

⁵ J. K. Rowling, *Harry Potter in jenetnik iz Azkabana* (Ljubljana: Epta, 2000, str. 6)

sovražili in prezirali magijo v vseh njenih oblikah. To pa je pomenilo, da je bil Harry pod stričevo streho dobrodošel približno toliko kot plesniv kos kruha.⁶

Čeprav Rowlingova narobe razlaga zgodovino, ko zapiše, da je odnos Dursleyjev do magije »srednjeveški«, saj je srednji vek vendar obdobje, za katerega je značilna velika naklonjenost magiji in čudežem, takoj razumemo, kaj je hotela povedati; Dursleyji so grobi materialisti brez načel, ki jih je strah drugačnih ljudi, kakršen je Harry.

Toda, ali je Harry res tako zelo drugačen? Je bel, anglosaksonskega porekla, bister, mišičaste postave in odkritosrčen. Edino znamenje drugačnosti, ki ga ima, je komaj opazna brazgotina v obliki strele na njegovem čelu, sicer pa je tipični skavt, malce nagajiv, tako kot Tom Sawyer. Harry ne preklinja in govori slovnično pravilno angleščino, tako kot njegovi prijatelji; do starejših se vede spoštljivo in je sploh zelo lepo vzgojen. Harry je mladenič, ki bi babici pomagal prečkati cesto, morda bi jo celo posadil na svojo letečo metlo. Raven je kot puščica, saj ima plemenit značaj in je v boju proti zlim silam vedno na strani pravičnosti. To pomeni, da mora skavt Harry v vsaki knjigi igrati vlogo sodobnega televizijskega detektiva. Njegova naloga v prvi knjigi je odkriti, kaj je pravzaprav kamen modrosti, kdo ga je iznašel in kako Mrlakensteinu preprečiti, da bi se ga polastil. V drugi knjigi mora ugotoviti, kdo njegove prijatelje spreminja v kamne, še posebej Ginny, katere duša in telo sta očitno pod vplivom zlih sil. V tretji knjigi pomaga pri lovu na zloglasnega pobeglega ujetnika iz Azkabana, Siriusa Blacka, vendar potem izve, da Sirius Mrlakensteinu ni pomagal ubiti Harryjevih staršev in da tudi nima nobenega namena ubiti Harryja. Začuda se celo izkaže, da je Harryjev boter, ki bo v prihodnosti skrbel zanj. V četrti knjigi Harry izvrši tri težke naloge na trišolskem turnirju in prepreči Mrlakensteinov ponovni poskus, da bi ga ubil. Njegovo veliko odkritje je, da si je Mrlakenstein spet nadel človeško podobo in da skrivaj zbira Jedce smrti in morakvarje, da bi s pomočjo črne magije zavladal svetu. Zgodbe vseh teh romanov imajo veliko domiselnih obratov, v tretji in četrti knjigi pa skrivnosti postanejo že tako zelo zapletene, da skoraj izgubimo nit dogajanja. Razen Harryja, ki vse to zmore. Harry je najboljši detektiv, Ron pa je, tako kot pomočnik v vseh policijskih in detektivskih filmih, vedno ob njem. Kako značilno, da dekleta vedno samo neumno buljijo in se čudijo Harryjevi neverjetni hrabrosti. Kot je bistroumno opazila kulturologinja Christine Schoefer:

Harryjeva izmišljena pokrajina magije in čarovnije zelo jasno odseva tradicionalno prepričanje, da moški vladajo svetu in da je tako tudi prav. Že od prve knjige o Harryju Potterju naprej imamo opraviti le s fanti in možmi ter čarovniki, ki odločajo o vsem dogajanju, Harry pa je seveda glavni. V njegovem epskem boju s silami teme, ki jih predstavljajo zlobni čarovnik Mrlakenstein in njegovi moški privrženci, Harryja podpirajo častitljivi čarovnik Dumbledore in pisana množica moških likov. Dekleta, ki so ponavadi neumna in zoprna, so lahko le pomočnice in izvrševalke ukazov, nobena pa ni tako sijajno pogumna kot Harry niti izkušena in modra kot profesor Dumbledore. Pravzaprav je izbor ženskih likov tako zelo omejen, da se nobeno dekle ali ženska ne bori na strani zlih sil.⁷

⁶ J. K. Rowling, *Harry Potter in ognjeni kelih*. (Ljubljana: Epta, 2001, str. 20)

⁷ Christine Schoefer, »Harry Potter's Girl Trouble« /Harry Potter in njegove težave z dekleti/, *Salon.com* (23. januar, 2000), 1

To seveda ni prav nič čudno, saj imajo ženske tudi v policijskih nadaljevalkah, kriminalkah in detektivkah zgolj postranske vloge. V knjigah o Harryju Potterju imajo stereotipne vloge, čeprav to velja tudi za moške like. Kot je omenila že Schoeferjeva, je profesor Dumbledore Harryjev duhovni oče, svetniški čarovnik najvišjega reda, ki Harryja vodi in mu pomaga iz ozadja. Zraven so še omejeni, a dobrosrčni velikan Hagrid, ki skrbi za smeh, stroga namestnica ravnatelja Minerva McHudurra, bogati snob Drecko Malfoy, Harryjev šolski antagonist, profesor Raws, zajedljivi učitelj, ki Harryju ni preveč naklonjen, a ima tudi svojo dobro stran, vohlaški hišnik Argus Filch, Ron Weasley, nesamostojni, a zvesti prijatelj, Ginny Weasley, ki je malce zaljubljena v Harryja, zaščitniški boter Sirius, nenazadnje pa tudi bistra in načitana Hermiona Granger, ki ima vedno odgovor na vsako vprašanje, čeprav zna biti v svojem zavzemanju za kakšna dvomljiva načela na trenutke naporna. Lahko bi omenili še druge osebe, vendar gre za strogo enodimenzionalne like, katerih edini namen je krožiti okrog Harryja in njegove falične palice ter poudarjati njegovo vlogo deškega skavta oziroma detektiva. Saj ne, da bi bilo s skavtstvom kot takim kaj narobe; verjetno je to celo razlog, zakaj imajo odrasli, zlasti starši, Harryja tako radi. Harry je namreč idealni vzornik za fante, saj je briljanten v vsem, česar se loti. Prav to pa je tudi past za literarnega junaka; ker nima nobenih napak, je skoraj karikatura različnih junakov iz pop kulture. Tako kot številni sodobni junaki je tudi Harry mladim (in odraslim) bralcem všeč zato, ker ga je Rowlingova obdarila z nadnaravnimi močmi, kakršne imajo junaki v znanstveno fantastičnih filmih *The Power Rangers*, *X-men*, *Vojna zvezd* in *Buffy, izganjalka vampirjev*. Harry to vlogo odigra s pomočjo čarovniške palice, plašča nevidnosti in leteče metle in čeprav mu pri tem pomagajo odrasli, je vendarle on tisti, ki ima moč delati dobro.

Glede na manihejski koncept sveta v romanih bi nam morala biti ločnica med dobrim in zlim popolnoma jasna, a je še vedno zabrisana. Zdi se, da v knjigah nastopata dve poglavitni vrsti zla – hudobni Mrlakensteinov sadizem in kruta maščevalnost Dursleyjevih. Vsi ti liki so do konca hudobni, čeprav gre za različne vrste hudobije. Prav zato bralcu ni težko sočustvovati s Harryjem. Mrlakenstein je morilec, ki zalezuje Harryja, Rowlingova pa je prava mojstrica v ustvarjanju atmosfere groze in napetosti, v kateri mora Harry obračunati s svojimi nasprotniki. Vsi razen Harryja Mrlakensteina omenjajo le kot »Saj veš kdo« in ga nikoli ne imenujejo z njegovim pravim imenom, saj so prepričani, da ga bo izgovarjanje tega imena privabilo. Rowlingova se rada poigrava s tujimi besednimi koreni in glasovi ter z njimi ustvarja asociacije. Volde (Voldemort ali Mrlakenstein) na primer, spominja na germanska in skandinavska imena. *Wold*, ki izhaja iz stare visoke nemščine, čeprav se podobna beseda pojavlja tudi v skandinavskih jezikih, pomeni gozd ali odprto polje in se izgovori *vold*. Obstaja pa tudi stara norveška beseda *vole*, ki pomeni poljsko miš ali podgano. Z besedo *vole* še danes označujemo različne vrste glodalcev. *Mort* po francosko pomeni smrt ali mrtev, torej je Voldemort (Mrlakenstein) pravzaprav mrtva poljska miš ali podgana. Toda to ni pomembno, bistvo je povezava med Voldemortom in neobvladljivim zlom. Le-to kar naprej spreminja obliko in ga je težko natančno določiti, zato mora Harry sebe in druge braniti tako rekoč na vsakem koraku, vsaj dokler je na Bradavičarki. (Zanimivo, da Mrlakenstein Harryja najraje preganja prav tam, kjer bi se moral slednji čutiti najbolj varnega.)

Ali je v tem razlog, da mlade (in morda tudi malce starejše) bralce Harry in

njegova številna srečanja ter spopadi z zlom tako zelo pritegnejo? Ali je naš svet že tako paranoičen, da otroci in odrasli živijo v nenehnem pričakovanju nasilja in morajo biti zato ves čas na preži? Ali so vse okrog nas pedofili, ugrabitelji, serijski in množični morilci? Ali množični mediji ustvarjajo tako atmosfero strahu, da se belci v Angliji in Ameriki bojijo temnih sil, ki jim grozijo z uničenjem domov in ugrabitvami otrok? Tako kot je v resničnem svetu težko s prstom pokazati na zlo, je le-to tudi v romanih o Harryju Potterju nekako nejasno in težko opredeljivo, čeprav je prisotno na vsakem koraku in skoraj sleherni strani.

Zlo najdemo celo v deželi bunkeljnov ali predmestni Angliji, in sicer v podobi družine Dursley. Vernon in Petunia se nad Harryjem izživljata – odtegujeta mu hrano, ga zapirata v omaro in mu kratita stike s prijatelji, tudi njun sin se lahko po mili volji znaša nad njim. Vsi trije so sadisti, Harry pa v bistvu močno pogreša ljubezen in toplino, čeprav nekako vedno najde moč, da vztraja. Rowlingova je v orisih družine Dursley malce nerodna, saj so njeni člani že tako karikirani, da spominjajo na like iz priljubljene televizijske risanke o družini Simpson. V svoji grobosti in odvratnosti so tako smešni, da Harryju sploh niso nevarni, saj jim po zaslugi svoje prebrisanosti ali pa s pomočjo prijateljev vedno nekako ubeži. Kljub temu pa so v bistvu hudobni, ne le, ker z njim grdo ravnaajo, ampak predvsem zato, ker nimajo ne domišljije ne sočutja.

Če je zlo v romanih o Harryju Potterju utelešeno v dejanjih Voldemorta (Mr-lakensteina), družine Dursley in njim podobnih posameznikov, na primer Malfoya, Malfoyevega očeta, Bartyja Croucha in Glistorepega, je dobrota seveda na strani Harryja in njegovih prijateljev, ki so za razliko od mnogih otrok na pragu pubertete še vedno čisti in nepokvarjeni. Ne pijejo, ne kadijo, se ne drogirajo, ne preklinjajo in nikoli niso nesposotljivi do starejših. Pridno se učijo in nikoli ne manjkajo pri pouku. Nikoli ne kršijo pravil, ki vladajo na Bradavičarki, če pa že, morajo imeti upravičen razlog ali pa jih peče vest. Seksa ne omenjajo, čeprav jim v četrti knjigi že malce delujejo hormoni, v spopadih s hudobnimi silami pa so neustrašni. Če ne bi bilo slednjih, bi najbrž zrasli v ubogljive in prijetne čarovnike in čarovnice, kakršni so njihovi prijazni in delovni učitelji na Bradavičarki. Dobrota je, če drugim ne narediš nič takega, česar ne bi privoščil sebi, torej so Harry in njegovi prijatelji v resnici prijazne, krščanske duše. Toliko o strahu pred čarovniki in čarovnicami!

Težava s pravljicami in pravljničnimi romani je, da bralec že od vsega začetka ve, da bo zlo premagano. Pravljica ni pravljica, če nima srečnega konca, kar pa seveda ni čisto res. Optimizem klasične pravljice (Perrault, Grimm, Andersen, MacDonald, Baum, Tolkien) so pravzaprav že dodobra načeli razni postmodernistični in magično realistični pisatelji, ki so pravljico spremenili do te mere, da se v njej kaže določen dvom v prvotno sporočilnost tradicionalne pravljice, kakor tudi dvom v tradicionalni pomen sreče. A ne pri Rowlingovi, ki ostaja zvesta pravljčarski šoli predvidljivih in srečnih koncev. Tu bralec od začetka do konca ve, da bo Harry premagal zlo, kar je morda spet eden od razlogov za izredno priljubljenost njenih romanov.

V svetu, v katerem se ljudje čutimo negotove glede svojih vlog in sposobnosti kljubovanja zlu, nam romani o Harryju Potterju (tako kot mnogi filmi in televizijske nadaljevanke) sporočajo, da bomo zle sile premagali le, če bomo drug drugemu zaupali in združeni sledili izvoljenemu vodji. Sporočilo močno spominja na Disneyjev film *Levi kralj*, ki slavi moško premoč in surovo silo. Nekateri so

že po naravi »izbrani« za vodje, ker imajo zelene magijske veščine in dobre gene. Ni pomembno, da so slučajno vsi belci, Angleži, iz dobrih družin in da odločajo o pravilih igre. Pomemben je občutek varnosti, ki veje iz pisateljčinin romanov. Ti so premišljeno tako zasnovani, da bralci preprosto in neobremenjeno uživajo v dogodivščinah junakov, ki urejajo svet, ne da bi se kdaj vprašali o resničnih problemih, s katerimi se mora spopadati večina otrok v Veliki Britaniji in severni Ameriki.

V knjigi *Ognjeni kelih* se Rowlingova dotakne nekoliko resnejših tem, kot so nasilje, nogometno huliganstvo in delavske pravice, čeprav jih obdela zelo površinsko. Tako se fantje na primer posmehujejo Hermioninemu podpiranju hišnih vilincev, pa tudi Rowlingova jih prikaže kot navadne delavce, ki ne marajo, da jih Hermiona spodbuja v boju za njihove pravice, ker uživajo v garanju in suženjstvu. Ali nam hoče s tem povedati, da so delavci politično tako neosveščeni, da niso pripravljeni prisluhniti prosvetljeni voditeljici, kakršna je Hermiona? Vsekakor je že ideološka pozicija same avtorice močno protislovna; po eni strani obsoja zlobo Mrlakensteina in njegovih privrženecv, ki zlorablajo magijo in čarovnijo, po drugi strani pa se nenehno navdušuje nad tekmovalnostjo v moškem svetu. *Ognjeni kelih* je sicer res njen najbolj zanimiv roman, vendar imajo čarobne palice v njenem falocentričnem svetu vlogo nabitih pištol, moški pa morajo v dokaz svoje močnatosti kar naprej zmagovati na raznih tekmovanjih. Čeprav Harry noče biti zmagovalec za vsako ceno, tako kot vsi drugi liki v zgodbi, uživa v tekmovalnosti, pa tudi Rowlingova si z veseljem izmišlja vse mogoče preizkušnje, samo da bi bralci uživali v napetosti in ugibanju. Toda knjiga, pri kateri že vnaprej vemo, da bo pripovedovalka vedno priskočila na pomoč zmagovalcu, pač ne more biti zelo napeta.

Kakor je v eni najbolj pikrih kritik Harryja Potterja v *New York Timesu* zapisal Richard Bernstein:

»Ko sem jih začel brati – potem ko sem od svojih »zasvojenih« nečakov že ničkolikokrat slišal, kako sijajne knjige so to – kar nisem mogel razumeti, čemu toliko hrupa. Konzervativni kristjani so Harryja Potterja kritizirali, ker naj bi mlade bralce spodbujal h poganstvu, sam pa menim, da je svet, v katerem vladajo čarovniki, leteče metle, ki kljubujejo zakonom težnosti, uroki, zvarci, samorogi in kentavri, škrti, velikani, troglavi psi in druga pošastna ter pravljici bitja, tako zelo daleč od resničnosti, da v njem ni nobene pripovedne napetosti. Toda medtem ko je za odrasle Harry Potter le precej tradicionalna pravljica o nadnaravnih dogodivščinah, ki po literarni vrednosti še zdaleč ne dosega Hobita ali Alice v Čudežni deželi, ga otroci očitno doživljajo kot mogočnega čarovnika, podobnega čarovnici v pravljici Janko in Metka. Če jih beremo s tega zornega kota, knjige o Harryju Potterju res vsebujejo številne elemente, ki jih je Bettelheim odkril v Grimmovih pravljicah. Uspeh gospe Rowling v tem smislu kaže na večno privlačnost oblike in arhetipov, ki so jih pred davnim časom iznašli že nemški pisatelji.«⁸

Bernstein opozarja, da je Harry posebljen je ranljivosti in nemoči, ki ju občutijo otroci, in da so romani o Harryju Potterju, podobno kot pravljice, za otroke morda res neke vrste terapija pri reševanju občutkov zapuščenosti, osamljenosti

⁸ Richard Bernstein, »Examining the reality of the fantasy in the Harry Potter Stories« /Analiza resničnosti fantastičnega v zgodbah Harryja Potterja/, *New York Times* (2. december, 1999)

in odtujenosti, čeprav nimamo prav nobenih dokazov, da je to res možen učinek pravljič. Človek bi lahko zavzel tudi nasprotno stališče in trdil, da so mnoge klasične pravljičice pripomogle k širjenju stereotipnih predstav o spolu in rasi in da so otroke skozi stereotipe – ne skozi arhetipe – pogosto indoktrinirale, da so sprejeli patriarhalne vedenjske vzorce. Celo *Janka in Metko* lahko beremo kot neke vrste opravičevanje negativnega ravnanja z nemočnimi otroki, ki očetu (ne pa tudi materi) oprostita, da sta ju zapustila. Že odkar je izšla knjiga *The Case of Peter Pan* (Primer Petra Pana) avtorice Jacqueline Rose, so strokovnjaki za otroško literaturo pri proučevanju literarnih videnj otroka ugotavljali, kako pisatelji skozi osebne projekcije otrok manipulirajo bralce, da bi rešili in morda celo opravičili svoje lastne želje in potrebe.

Tudi Rowlingova svoje psihološke potrebe projicira na otroke in otroštvo in zavestno ter podzavestno za lastno veselje manipulira z osebami v svojih romanih. Kot je sama povedala: »Pišem, kar sem hotela napisati. Pišem, kar me zabava, in to delam zgolj zase. Niti v sanjah nisem pričakovala tolikšne priljubljenosti.«⁹ Kljub temu upa, da bodo knjige v enaki meri všeč tudi bralcem. Mehanizmi, ki jih pri tem uporablja, so nujni del popularne kulture in tradicionalnega repertoarja pravljič. Harry Potter je njen izmišljeni otrok, sama pa je vsemogočna ustvarjalca junakov in dogodkov v knjigah o Harryju Potterju. Teh brez njene ideološke perspektive, želja in obrtniške spretnosti sploh ne bi bilo.

Drugo vprašanje je seveda, ali bodo knjige J. K. Rowlingove res imele želeni učinek na bralce. Bernstein, na primer, knjige prebere, raztrga in nato ponovno oceni z vidika dvomljivih Bettelheimovih hipotez, pri čemer ne upošteva mnenj svojih nečakov, ker ga pač ne zanima, kako je Harry Potter učinkoval nanje. Sam menim, da bi tudi v slednjem primeru dobil različne rezultate, ker ne berejo vsi otroci enako, kakor tudi ne berejo vsi uspešnic, še zlasti, če so daljše od 700 strani.

Pred časom sem imel na neki šoli v Minneapolisu z učenci petih in šestih razredov učno uro pripovedovanja zgodb. Na koncu ure smo se pogovarjali o Harryju Potterju in vprašal sem jih, ali so jim knjige J. K. Rowlingove všeč. V skupini je bilo dvaindvajset otrok, enako število fantov in deklic. Učiteljica je kupila vse tri trdo vezane romane (četrti knjiga takrat še ni zšla) in jih slovesno razstavila v razredu. Kupila jih je v upanju, da bo dečke s tem spodbudila k branju. Toda ko sem jih povprašal, koliko jih je res prebralo prvo knjigo, jih je le polovica dvignila roke, in še to predvsem deklice. Knjigo so poznali zgolj zato, ker jim jo je učiteljica prebirala naglas. Žal pa ni prišla dlje kot do konca prve knjige. Samo ena deklica in en deček sta prebrala vse tri romane, nekaj pa jih je prebralo dva. Nekaterim učencem so se knjige zdele dolgočasne, večini pa so bile kar všeč, čeprav so jim bile enako všeč tudi druge knjige. Ko sem izjavil, da se mi zdi Harry Potter seksističen, se je nekaj deklic postavilo v bran Rowlingovi; rekle so, da je Hermiona ključna figura in da Harry brez nje že ne bi mogel rešiti vseh skrivnosti. Toda ko sem jim svoje mnenje osvetlil nekoliko bolj podrobno, so se nekatere strinjale, da je Hermionina vloga precej postranska. Nekateri učenci niso marali sodelovati, ker niso prebrali vseh treh knjig; neka deklica je celo priznala, da je na vprašanje staršev, ali bi želela žepnino porabiti za nakup knjig o Harryju

⁹ Alan Cowell, »All Aboard the Potter Express« /Veseli potniki na krovu Harryja Potterja/, *New York Times* (10. julij, 2000)

Potterju ali pa bi raje počakala do Božiča, ko jih bo dobila za darilo, odgovorila, da bo počakala na Božič. Prav res – otroci sicer nimajo nič proti Harryju Potterju, neradi pa zanj zapravljajo svojo žepnino. Očitno kupci knjig o Harryju Potterju torej niso otroci, ampak predvsem odrasli.

V številki iz 9. junija 2000 časopisa *USA Today* je bil objavljen grafikon, ki kaže, da je bilo 43 odstotkov knjig o Harryju Potterju kupljenih za osebe, stare nad, 57 odstotkov pa za osebe, stare pod štirinajst let.¹⁰ Toda ta grafikon in članek (z naslovom »Preprostost Harryja Potterja je privlačna za otroke vseh starosti«) sta brezpredmetna, ker ne povesta niti, ali so bile knjige res prebrane, niti kdo so kupci, kateri spol prevladuje in kateremu družbenemu razredu oziroma etnični skupini pripadajo. Dejansko ni nobenih zanesljivih in natančnih demografskih analiz, ki bi pokazale, kdo kupuje knjige o Harryju Potterju oziroma, kako jih odrasli in otroci sprejemajo. Kljub temu pa lahko navedemo nekaj logičnih sklepov na to temo. V Združenih državah Amerike, na primer, so prve štiri knjige izhajale predvsem v trdi vezavi, stale pa so približno po dvajset dolarjev. Šele pred kratkim se je na tržišču pojavila tudi broširana izdaja knjige *Harry Potter in kamen modrosti*. Glede na nakupovalne navade Američanov lahko domnevamo, da odrasli knjige kupujejo za otroke in zase ter da so kupci premožni. In ker so knjige zelo dolge, bralna koncentracija večine mladostnikov pa kratka, da ne govorimo o tem, da ameriški otroci povprečno tri ure dnevno presedijo pred televizorjem, lahko z gotovostjo domnevamo, da je število otrok (in odraslih), ki knjige dejansko preberejo in o njih premišljujejo, zelo majhno. Že mogoče, da je ta manjšina glasna in navdušena in da je ne smemo podcenjevati, toda kljub temu bi rad poudaril, da je bralna publika Harryja Potterja verjetno omejena na premožne bele otroke in njihove starše, pa tudi, da različni bralci Harryja Potterja različno doživljajo. Ne morem razglabljati o pozitivnih psiholoških učinkih knjig J. K. Rowlingove na otroke in odrasle, dejstvo pa je, da avtorica povzema iste seksistične in patriarhalne predsodke, ki so značilni za klasične pravljice.

V članku, ki je izšel v *The Horn Book*, Brian Alderson, eden najprodnnejših sodobnih strokovnjakov za mladinsko književnost v Angliji, opisuje zaskrbljujoče značilen dogodek, ki se mu je pripetil na praznovanju petinsedemdesetega rojstnega dne Joan Aiken, ene najizvirnejših sodobnih pisateljic pravljič in fantazijskih romanov. Zabave se je udeležila tudi neka mlada dama, urednica za otroško književnost pri enem pomembnejših angleških časopisov, ki jo opiše kot »eno tistih bistrih in pretirano vnetih oseb, ki jih najdemo povsod v najnižjih sferah novinarstva in reklamnih oddelkih«.¹¹ Med pogovorom ga je vprašala, kdo je njegov najljubši pisatelj za otroke, on pa ji je odgovoril obotavljajoče in oprezno, saj ni zaupal ne vprašanju ne osebi, ki ga je zastavila:

»Hm ... Sem velik občudovalec Williama Maynea. »Oh,« je odgovorila, »kdo pa je to? Za katero starostno skupino pa piše?«

Vas preseneča, če vam priznam, da nad to prostodušno nevednostjo niti nisem bil preveč presenečen? Zadnje čase jo pogosto doživljam in dovolj sem pameten, da se zavedam, da

¹⁰ Deirdre Donahue, »Harry Potter's Simplicity Lures Kids of All Ages« /Preprostost Harryja Potterja je vabljiva za otroke vseh starosti/, *USA Today* (9. junij, 2000)

¹¹ Brian Alderson, »A View from the Island: Harry Potter, Dido Twite, and Mr. Beowulf« /Pogled z otoka: Harry Potter, Dido Twite in gospod Beowulf/, *The Horn Book* 76 (Maj/junij 2000): 349

stari ljudje, kot sem sam, pač ne moremo pričakovati, da bodo mladi že kar takoj osvojili vse znanje, za katerega smo se sami trudili desetletja.¹²

Alderson v svojem kratkem članku obravnava težave, ki se pojavljajo, kadar si mladi ljudje, ki ne poznajo zgodovine mladinske književnosti, samozavestno lastijo vlogo razsodnikov, hkrati pa se sprašuje, če »stari profesionalci«, kakršen je sam, ki imajo v spominu veliko »literarnih biserov«, niso morda že vnaprej nenaklonjeni sodobnim otroškim knjigam, še zlasti, kadar so slednje deležne nezaslužene hvale, ne da bi jih primerjali z drugimi resnično kvalitetnimi deli otroške književnosti. Aldersonu se zdi neverjetno, da neustavljivi fenomen Harryja Potterja bralce odvrča od neprimerno bolj kakovostnih del pisateljev, kot so Joan Aiken, William Mayne, Rosemary Sutcliff, Ursula LeGuin in Janni Howker.

Roger Sutton, urednik *The Horn Book*, piše, da je bilo izvodu knjige *Harry Potter in ujetnik iz Azkabana*, ki ga je prejel od newyorške založbe Scholastic (ameriške založnice knjig J. K. Rowlingove), priloženo pismo, v katerem predstavnik založbe Harryja Potterja priporoča z naslednjimi besedami: »Pozornost, ki je je deležen Harry Potter, je koristna za opaznost in pomembnost otroške književnosti nasploh. Na ta način vsi pridobijo.«¹³ Največ seveda pridobi prav Scholastic, ki kuje mastne dobičke, čeprav založnika ne moremo kriviti za uspeh Harryja Potterja. Kljub temu pa se zdi gornja izjava samoljubna in zavajajoča. Mladinska književnost je bila uspešna in je prinašala velik denar že davno, preden so se pojavile knjige o Harryju Potterju. Da bi postala bolj opazna, ne potrebuje Harryja Potterja in ga tudi ni nikoli potrebovala. Ali knjige J. K. Rowlingove dokazujejo kakovost mladinske književnosti? Prav gotovo ne. Resnično dobre knjige – vključno s knjigami za mladostnike – niso deležne tolikšne pozornosti kot »fenomenalne« knjige. Ali res vsi pridobijo? Ali hoče založba Scholastic reči, da je zdaj več otrok motiviranih za branje? Ali je to res? In če je, ali bi morali biti veseli? To me spominja na tisto staro trditev, da ni pomembno, kaj otroci berejo, dokler berejo. (Hočemo, da so funkcionalno pismeni, in to je vse.) Kot neustrašen odrasli bralec moram reči, da bodo knjige o Harryju Potterju prav gotovo pripomogle k večji funkcionalni pismenosti otrok, saj so del večnega vračanja k istosti, hkrati pa so tudi del procesa poenotenja naših otrok. To, da otroci postajajo vedno bolj enaki, pa je na žalost fenomen današnjega časa.

Prevedla Marjeta Gostinčar Cerar

¹² *Prav tam*, 349

¹³ Sutton, »Potter's Field« /Potterjevo področje/, 501